

Beter zicht op verzuim

Tussenrapportage

Mariska Roelofs
Rita Kennis
Kelly Beurskens
Graciël Kersten

18 maart 2025

Projectnummer: K2024.104

© 2025 KBA Nijmegen

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, en evenmin in een retrieval systeem worden opgeslagen, zonder de voorafgaande schriftelijke toestemming van KBA Nijmegen.

No part of this book/publication may be reproduced in any form, by print, photoprint, microfilm or any other means without written permission from the publisher.

Inhoud

Managementsamenvatting	1
1 Inleiding	3
1.1 Aandachtspunten in relatie tot onderzoek	3
1.2 Leeswijzer	4
2 Typering thuiszitten/thuiszitters	5
3 Definitie thuiszitters	17
4 Term thuiszitters	23
Bijlage 1 – Overzicht geïnterviewde organisaties	25
Bijlage 2 – Geraadpleegde literatuur	27

Managementsamenvatting

Het ministerie van OCW heeft KBA Nijmegen gevraagd onderzoek te doen gericht op het verkrijgen van 'Beter zicht op (absoluut) verzuim'. Het onderzoek heeft tot doel om te achterhalen hoe groot de groep thuiszittende kinderen en jongeren daadwerkelijk is, wat de oorzaken hiervan zijn, hoe groot onderliggende groepen zijn, welke categorieën thuiszittende kinderen/jongeren met de huidige definitie niet in beeld zijn en wat een betere definitie is. Deze tussenrapportage bevat de uitkomsten van de eerste fase van het onderzoek, dat verkennend en exploratief van aard was. Het doel van de tussenrapportage is niet om de onderzoeksvragen al volledig en definitief te beantwoorden, maar om witte vlekken en kennishiaten te identificeren die in de tweede fase worden geadresseerd.

Typering en oorzaken van thuiszitten

- **Verloop van verzuim:** Aan thuiszitten gaat vaak een lang proces vooraf van (oplopend) verzuim en interventies om het verzuim te voorkomen of verminderen. Alle verzuim – ongeacht de oorzaak – is hierin relevant en kan een symptoom zijn van onderliggende problematiek en een voorbode voor thuiszitten.
- **Oorzaken van thuiszitten:** Vanuit de literatuur worden drie hoofdoorzaken van verzuim en thuiszitten onderscheiden: (1) individuele (kindgebonden) factoren (o.a. psychische problematiek, ziekte of lichamelijke klachten), (2) omgevingsfactoren (zoals de thuissituatie, rol ouders, peercontext, relatie leerling-docent) en (3) factoren in (school- of onderwijs)systeem (o.a. verzuimbeleid, klassengrootte, schoolklimaat, gebrek aan flexibiliteit, maatwerk en differentiatie). Vanuit de interviews worden daar ook nog externe factoren (o.a. wachtlijsten in speciaal onderwijs en jeugdzorg) aan toegevoegd.
- **Samenspel van factoren:** In praktijk lijken vaak meerdere oorzaken een rol te spelen in het ontstaan van thuiszitten. Thuiszitten is dus vaak het gevolg van een samenspel van factoren op leerling-, omgeving- en systeemniveau. Verschillende partijen benoemen wisselende primaire oorzaken, afhankelijk van hun perspectief.
- **Blinde vlekken in definitie thuiszitten:** Sommige oorzaken van thuiszitten lijken met de huidige definitie van thuiszitten niet goed in beeld zijn. Het gaat onder andere om leerlingen met (veelvuldig) geoorloofd verzuim, leerlingen met een vrijstelling van de leerplicht (m.n. 5 onder a) en om leerlingen die gedeeltelijk, dreigend of verborgen thuiszitten. Omdat deze leerlingen nu niet meetellen in de definitie van thuiszitters, zijn ook oorzaken niet goed in beeld.
- **Omvang van thuiszitten:** Volgens de leerplichttelling waren er in 2022-2023 13.700 absoluut verzuimers en 3.900 langdurig relatief verzuimers. Met name het aantal absoluut verzuimers is de laatste jaren hard gestegen. Oorzaken daarvan worden gezien in de toename van het aantal nieuwkomers (onvoldoende capaciteit/plekken en administratieve ruis), oplopende wachttijden in jeugdhulp en speciaal onderwijs, werkende vsv'ers, jongeren in afwachting van een vrijstelling 5 onder a en in administratieve redenen (o.a. foutieve vastlegging van uitstroomprofielen in vso, niet bekostigde inschrijvingen in het po, so en vso).
- **Bredere definitie is meer thuiszitters:** Andere partijen of onderzoeken schatten het aantal thuiszitters veel hoger in dan uit de leerplichttelling naar voren komt. Dat komt primair omdat zij bredere definities aanhouden van het begrip thuiszitten. Zij nemen onder andere langdurig geoorloofd verzuim mee in hun schattingen. Ingrado, branchevereniging voor leerplicht en Doorstroompunten, komt op die manier tot een schatting van circa 40.000 thuiszitters.

Definitie thuiszitters

Aanpassing huidige definitie thuiszitters:

- De huidige definitie van thuiszitters beperkt zich tot *ongeoorloofd* schoolverzuim (absoluut of langdurig relatief verzuim). Daarmee geeft de huidige definitie een eenzijdig beeld; immers een grote groep jongeren die langdurig geen tot weinig onderwijs volgt, blijft buiten beeld.
- Welke categorieën 'thuiszittende' jongeren meegenomen moeten worden in de definitie is echter (vooralsnog) niet eenduidig. De interviews wijzen op twijfel en discussie t.a.v. de mee te nemen categorieën thuiszittende jongeren. Categorieën die naar voren komen in de gesprekken en die mogelijk meegenomen zouden moeten/kunnen worden in de definitie: (1) jongeren die langdurig *geoorloofd* verzuimen (o.a. ziek), (2) jongeren die langdurig en/of veelvuldig verzuimen, maar niet de grens van vier weken afwezigheid bereiken, (3) jongeren met een afwijking onderwijstijd, (4) jongeren met een vrijstelling 5 onder a, (5) niet leer- of kwalificatieplichtige jongeren (bijv. kinderen tot 5 jaar) en (6) jongeren die zich buiten het domein onderwijs bevinden (bijv. jongeren die zich in domein zorg bevinden en daar thuiszitten).
- Naast het feit dat in de huidige definitie verschillende groepen 'thuiszitters' buiten beeld blijven, worden er in deze definitie ook jongeren tot 'thuiszitters' gerekend die dat niet zijn. Veelal heeft dit te maken met administratie processen.
- Concluderend; de huidige definitie geeft geen volledig en foutloos beeld van de werkelijkheid en aanpassing van de definitie is wenselijk en noodzakelijk.

Nieuwe definitie:

- In de gesprekken genoemde mogelijke nieuwe definities wijzen op het belang van verbreding. Voorstellen omvatten o.a. jongeren die geen, niet volledig of onvoldoende gebruik kunnen maken van het recht op onderwijs en ontwikkeling, leer-/kwalificatieplichtige jongeren die geen passend en duurzaam onderwijs ontvangen of verloren talenten.
- Duidelijk is dat er overeenkomsten zijn in genoemde definities, maar ook dat meningen over de vormgeving van een nieuwe definitie samenhangen met verschillen in perspectieven en belangen. Deze maken het vaststellen van een nieuwe, eenduidige en breed gedragen definitie van thuiszitters in deze verkennende fase van het onderzoek (nog) niet mogelijk. Duidelijk is wel dat bij het maken van keuzes t.a.v. (afbakening van) een nieuwe definitie een aantal aspecten in ogenschouw genomen moeten worden: o.a. het doel van de definitie, de aansluiting bij gerelateerde ontwikkelingen en wetstrajecten, de mee te nemen leeftijdscategorieën en de termijn die verbonden wordt aan thuiszitten. Na de tweede fase van het onderzoek doen we een voorstel voor een gedragen definitie (of gedragen definities) van thuiszitten.

Consequenties nieuwe definitie:

- Uiteraard hangen eventuele consequenties van een nieuwe definitie af van de definitie die gekozen wordt. De in de interviews meest genoemde consequenties richten zich o.a. op de (noodzaak tot een goede) registratie van aan-/afwezigheid in de scholen, aansluitende wetgeving en de noodzaak tot helderheid over de (on)mogelijkheden i.r.t. de privacywetgeving.

Terminologie

- De term 'thuiszitter' roept over het algemeen geen positieve associaties op. Betrokken partijen geven o.a. aan dat de term 'vervuild' is door allerlei verschillende cijfers (onzuiverheid) en dat de term impliceert dat de 'schuld' bij de jongere ligt.
- Hoewel het o.b.v. de verkennende fase van het onderzoek nog niet mogelijk is om een voorstel te doen voor een nieuwe en breed gedragen term, is wel duidelijk dat de gesproken partijen het van belang vinden de nieuwe term aan te laten sluiten bij gerelateerde ontwikkelingen (bijv. Leerrecht, aanwezigheidsvisie) en dat men associatie met 'schuld' bij de jongeren wil voorkomen.

1 Inleiding

Het ministerie van OCW heeft KBA Nijmegen gevraagd onderzoek te doen gericht op het verkrijgen van 'Beter zicht op (absoluut) verzuim'. Het onderzoek heeft tot doel om te achterhalen hoe groot de groep thuiszittende kinderen en jongeren daadwerkelijk is, wat de oorzaken hiervan zijn (uitgesplitst naar categorieën per verzuimtype), hoe groot deze onderliggende groepen zijn, welke categorieën thuiszittende kinderen/jongeren met de huidige definitie niet in beeld zijn en wat een betere definitie is.

Het onderzoek bestaat uit twee fasen. Fase 1 is verkennend, exploratief van aard en bestaat uit een deskresearch en interviews met verschillende betrokken partijen (zie overzicht geïnterviewde organisaties en functionarissen in Bijlage 1). Fase 2 is meer verdiepend van aard en omvat een vragenlijst onder scholen (po, vo, mbo) en gemeenten (Leerplicht) en een reflectie-/validatiebijeenkomst.

Deze tussenrapportage bevat de uitkomsten van de eerste fase en biedt daarmee een basis voor fase 2 van het onderzoek. We geven – voor zover nu mogelijk – een eerste antwoord op de onderzoeksvragen op basis van de deskresearch en interviews. Het doel is niet om de onderzoeksvragen al volledig en definitief te beantwoorden, maar om scherp te krijgen waar de witte vlekken en kennishiaten zitten die we in de tweede fase willen opvullen.

De interviewronde maakt duidelijk dat het voor verschillende gesproken partijen niet eenvoudig was om de vragen te beantwoorden, bijv. omdat zij enkel zicht hebben op een deel van de problematiek, thematiek en/of doelgroep. De uitkomsten van de vragenlijst zijn daarom *noodzakelijk* om een completer beeld te kunnen schetsen.

1.1 Aandachtspunten in relatie tot onderzoek

Gedurende de interviewronde kwamen enkele aandachtspunten naar voren; punten die niet direct antwoord geven op de onderzoeksvragen, maar die wel relevant zijn in relatie tot de onderzoeksvragen en tot de omgang met en communicatie over de uitkomsten van het onderzoek.

- De interviews maken duidelijk dat de verschillende betrokken partijen het belang zien van aandacht voor verzuim en thuiszitten. Tegelijkertijd benoemen een aantal partijen – partijen die ouders en leerlingen vertegenwoordigen, maar ook enkele andere betrokkenen – dat de focus op een betere definitie, term en registratie het probleem 'thuiszitten' niet zal oplossen. Onderhavig onderzoek leidt in dit kader bij sommigen van hen ook tot enige 'weerstand'. Deze partijen benoemen het risico dat dat de aandacht voor en investeringen in de definiëring, terminologie en registratie van verzuim en thuiszitten afleiden van wat echt noodzakelijk is om 'thuiszitten' te voorkomen en terug te dringen. Denk bijv. aan het belang van de mindset/houding van het onderwijs ten aanzien van leerlingen die niet 'passen' in het huidige onderwijssysteem, (het vergroten van de) mogelijkheden tot maatwerk (aanbod passend bij mogelijkheden en manier van leren leerling), het eerder reageren op verzuim, het realiseren van een cultuuromslag van bestrijden schoolverzuim naar bevorderen schoolaanwezigheid (en de in dit kader veranderende verantwoordelijkheid van scholen), het realiseren van een dekkend netwerk en aanbod binnen het samenwerkingsverband. Tegelijkertijd benoemt men dat aandacht voor definiëring, registratie en omvang van thuiszitten ook een 'duw in de goede richting' zou kunnen betekenen als het gaat om het realiseren van 'wezenlijke' oplossingen voor het probleem thuiszitten.

- Verschillende betrokken partijen benoemen dat het thema van onderhavig onderzoek sterk gerelateerd is aan andere ontwikkelingen en wetstrajecten. Genoemd worden bijv. het 'Initiatiefvoorstel-Rooderkerk Verankering van het leerrecht', de cultuuromslag van het bestrijden van schoolverzuim naar het bevorderen van aanwezigheid op school en het wetsvoorstel terugdringen schoolverzuim. Benadrukt wordt het belang van integraliteit en verbinding in dit kader. Uitkomsten van dit onderzoek – en met name de verdere uitwerking en implementatie van de uitkomsten – dienen nauw aan te sluiten bij en waar mogelijk bij te dragen aan de genoemde, sterk gerelateerde ontwikkelingen.

1.2 Leeswijzer

In deze tussenrapportage komen achtereenvolgens aan de orde: 2) typering van thuiszitten/thuiszitters (oorzaken, omvang, ontwikkelingen), 3) definiëring van thuiszitten en 4) terminologie thuiszitters.

2 Typering thuiszitten/thuiszitters

Vormen van problematisch schoolverzuim

Aan thuiszitten gaat vaak een lang proces vooraf van (oplopend) verzuim en interventies om het verzuim te voorkomen of verminderen (Doornwaard et al., 2021). In Nederland wordt voor de aanpak van schoolverzuim vaak gebruik gemaakt van het Response to Intervention (Rti) model van Kearney & Graczyk (2014), waarin goed zichtbaar wordt dat er sprake is van een (oplopende) *schaal* van schoolaanwezigheid tot (bijna) thuiszitter en niet van een 'harde knip'.

Preventie en vroegsignalering: voorkomen van schoolverzuim

Het Rti-model kan gebruikt worden bij het in kaart brengen van schoolverzuim en daarbij passende interventies. Het omvat een gelaagde aanpak. Het NJi heeft het model bewerkt tot een driehoek bestaande uit drie lagen van interventies.

- Laag 1 vormt de basis in preventie van verzuim en uiteindelijk thuiszitten en omvat schoolbrede interventies gericht op het stimuleren van aanwezigheid, gericht op alle leerlingen. Denk aan het signaleren en monitoren van verzuim en aan activiteiten om schoolverzuim te voorkomen (bv. bevorderen van het schoolklimaat en de schoolveiligheid, aandacht voor lichamelijke en psychische gezondheid van leerlingen, of de samenwerking met ouders).
- Laag 2 bestaat uit interventies gericht op leerlingen met dreigend of beginnend schoolverzuim waarbij de algemene interventies onvoldoende effect hebben. De focus van deze interventies ligt op het stabiliseren van schoolgang en terugdringen van verzuim, waarbij het monitoren en analyseren van het verzuim ten grondslag ligt. In deze laag worden ouders intensiever betrokken. Interventies zijn op individueel niveau maar kunnen ook raakvlak hebben met de schoolbrede interventies bijv. gericht op schoolbetrokkenheid. Veelal wordt er gebruik gemaakt van psychosociale en gedragsinterventies en worden externe professionals betrokken.
- Laag 3 richt zich op leerlingen met langdurig verzuim en ernstige en complexe problematiek. De focus ligt hierbij op de samenwerking met ouders, het aanpakken van de problematiek en het stimuleren van de ontwikkeling van de leerling. Interventies kunnen gericht zijn op ouders of op het kind. Hierbij is het cruciaal dat het verzuim dagelijks wordt gemonitord om terugval te voorkomen. Interventies uit de tweede laag kunnen worden geïntensiveerd of uitgebreid, maar een aanpak kan ook zijn om de leerling (tijdelijk) in een andere setting onderwijs te bieden.

Schoolverzuim kent verschillende oorzaken, die in Nederland worden onderverdeeld in geoorloofde redenen en ongeoorloofde redenen. Er zijn diverse rapporten waarin de meerwaarde van het maken van dit onderscheid wordt betwijfeld. Juist ook de stapeling en combinatie van ziekteverzuim en ongeoorloofd verzuim is veelzeggend. Alle verzuim is een symptoom van onderliggende problematiek en kan een voorbode zijn voor een situatie die zich verergerd (o.a. van Sleeuwens & Heyne, 2019; Roelofs et al., 2021).

Naast de oorzaken van thuiszitten, waar hierna op wordt ingegaan, is het relevant om ook soorten schoolverzuim kort nader te typeren. Het herkennen en onderscheiden van het soort verzuim is relevant, omdat per soort verzuim andere interventies effectief zijn. Een indeling helpt ook om oorzaken en problematiek beter te duiden (van Sleeuwens & Heyne, 2019). Vanuit een literatuurreview hebben Heyne et al. (2019) vier soorten van problematisch schoolverzuim gedefinieerd:

- Schoolweigering: deze leerlingen hebben door omstandigheden het gevoel dat ze niet naar school kunnen;
- Spijbelen: dit gaat om leerlingen die afwezig zijn zonder toestemming en waar de leerling het verzuim voor de ouders probeert te verbergen;
- Onthouden van schoolgang: dit gaat om leerlingen die niet naar school gaan en waar de ouders een rol spelen in het verzuim of niet oplossen van het verzuim;

- Uitsluiten van schoolgang: dit gaat om verzuim waarbij de leerling door toedoen van de school afwezig is.

Oorzaken van thuiszitten

Vanuit de literatuur over schoolaanwezigheid en thuiszitten worden oorzaken, of risicofactoren, van thuiszitten onderverdeeld in drie niveaus (van Sleeuwen & Heyne, 2020; Doornwaard et al., 2021):

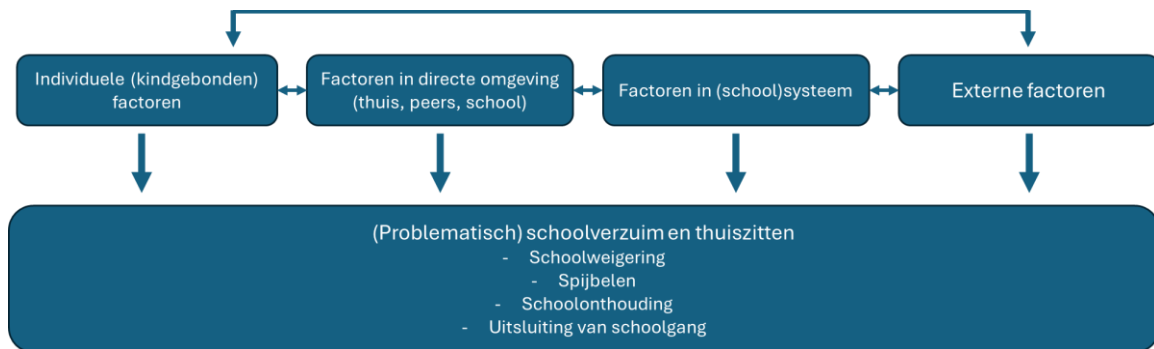
- factoren op *individueel leerlingniveau (kindgebonden factoren)*: dit kan gaan om psychische problematiek of gedragsproblematiek bij de leerling, de sociale vaardigheden van het kind die schoolverzuim kunnen beïnvloeden maar ook ziekte of lichamelijke klachten, of slechte schoolprestaties.
- factoren in de *directe omgeving* van het kind (thuis- of gezinssituatie, peercontext): het kan hierbij gaan over de relatie van het kind met de ouders, maar bijvoorbeeld ook over lage SES, financiële problemen, een negatieve relatie met leeftijdsgenoten of gepest worden. Doornwaard et al. nemen ook de schoolcontext mee onder omgevingsfactoren. Dan betreft het onder andere de relatie tussen leerling en docent, gebrek aan communicatie tussen docenten en inefficiënt doceren.
- factoren in het *(school)systeem* die van invloed kunnen zijn op de aan- en afwezigheid van leerlingen. Van Sleeuwen en Heyne (2020) hebben het over het schoolniveau/domein, bijvoorbeeld onvoldoende zicht op verzuim, een groot verloop aan personeel, en te streng, te licht of inconsequent verzuimbeleid. Vanuit het onderzoek van Doornwaard et al (2021) wordt daar o.a. ook school- en klassengrootte, (onveilig of niet-betrokken) schoolklimaat, een niet-ondersteunende schoolomgeving en gebrek aan passend onderwijs aan toegevoegd. Daarnaast wordt onder systeemfactoren ook het maatschappelijk domein geschaard. Daarmee wordt bedoeld op de omgeving en probleemcumulatie in de omgeving waar de jongere opgroeit.

Hoewel deze indeling in oorzaken op het oog eenvoudig en overzichtelijk lijkt, is de beoordeling van de oorzaak van het thuiszitten (sterk) afhankelijk van de partij aan wie dit wordt gevraagd. Zo noemen scholen vaak factoren op leerlingniveau, zoals psychische problemen van het kind of gedragsproblematiek, terwijl ouders veelal het gebrek van de school om maatwerk / passend onderwijs te bieden en meningsverschillen met de school als oorzaak van het thuiszitten noemen (Krijnen et al., 2021). Ook in de interviews die zijn gehouden, zien we deze verschillen in perspectieven duidelijk terug.

In praktijk lijken vaak meerdere oorzaken een rol te spelen in het ontstaan van thuiszitten en is er sprake van een wisselwerking tussen factoren op individueel leerlingniveau (het kind heeft specifieke ondersteuningsbehoefte), factoren in de directe omgeving van het kind (ouders hebben een verwachting van de school om hier aan te voldoen; situatie thuis werkt belemmerend, slechte relatie tussen leraar en kind) en factoren in het (school)systeem (inconsequent verzuimbeleid, onveilig of niet-betrokken schoolklimaat, ontbreken van middelen/kennis/ondersteuningsstructuur om aan de ondersteuningsvraag van leerling te voldoen). In de gesprekken worden daar ook nog externe factoren (o.a. wachtlijsten in de (jeugd)zorg) aan toegevoegd, die de situatie van het kind kunnen verslechteren. Hoewel in meerdere gesprekken deze wisselwerking wordt benoemd, valt ook hier op dat partijen die de belangen van kinderen en ouders behartigen vaak benoemen dat de primaire oorzaak bij het onderwijs ligt (problemen ontstaan doordat het onderwijs niet passend gemaakt wordt, pas daardoor wordt de situatie bij het kind steeds complexer), terwijl er vanuit de koepelorganisaties meer de focus wordt gelegd op onrealistische verwachtingen of opdrachten

die bij het onderwijs worden neergelegd, vanuit het uitgangspunt (en financiering) dat het onderwijs per definitie uitgaat van werken in groepen.

Figuur 1 – Schematische weergave van oorzaken van problematisch schoolverzuim en thuiszitten

In onderstaande alinea's zoomen we in op onderliggende elementen en oorzaken van thuiszitten op de vier niveaus zoals die hiervoor zijn benoemd. Schattingen over de omvang van verschillende oorzaken zijn op basis van de literatuur en de gesprekken die zijn gevoerd niet goed te maken. Deze zullen in de tweede fase van het onderzoek worden uitgevraagd bij scholen en gemeenten.

Individuele (kindgebonden) factoren

Als er wordt gesproken over kindgebonden factoren die het risico op thuiszitten vergroten, kan vanuit de gesprekken een viertal belangrijke oorzaken van thuiszitten worden benoemd:

- Kinderen met *internaliserende problematiek* (waaronder autisme). In de literatuur komt deze groep duidelijk naar voren. Het betreft kinderen met bijv. psychische problematiek of een angststoornis. Tegelijkertijd is er veelal sprake van overlap tussen deze kenmerken (NJI & Ingrado, 2018; Krijnen, Vaessen, Pater & Ledoux, 2021; Balans, 2024). Internaliserende problematiek uit zich vaker in afwezigheid in de vorm van schoolweigerings (Ingul et al, 2019). Vanuit de gesprekken wordt aangegeven dat (ernstige) internaliserende problematiek niet altijd goed samengaat met het kunnen functioneren in een groep, terwijl het onderwijsstelsel in Nederland daar wel vanuit gaat. Binnen de kindgebonden factoren is internaliserende problematiek een factor voor een (grote) groep thuiszitters volgens veel van de gesproken betrokkenen
- *Hoogbegaafde* kinderen: hoogbegaafdheid kan ook een oorzaak van thuiszitten zijn en overlapt in enige mate met de groep kinderen met internaliserende problematiek. In de media is er veel aandacht voor deze groep thuiszitters, maar diverse betrokkenen benoemen dat goede betrouwbare cijfers over de omvang van deze oorzaak ontbreken. Een knelpunt hierbij is dat een eenduidige definitie van hoogbegaafdheid ontbreekt en hoogbegaafdheid ook niet binnen het onderwijs wordt geregistreerd. De groep thuiszittende leerlingen als gevolg van hoogbegaafdheid zou daardoor in werkelijkheid zowel kleiner (overschatting door ouders die de media vinden) als groter (geen goede registratie) kunnen zijn.
- Kinderen met ernstige *externaliserende gedragsproblematiek*. Voor deze kinderen geldt dat thuiszitten een gevolg is van onder meer schorsingen (kind vormt een bedreiging of risico voor de rest van de groep; Heyne et al (2019) spreken over *uitsluiting van schoolgang*), maar het betreft onder andere ook jongeren die niet gemotiveerd zijn om op school te leren en een voorkeur hebben voor werken (Heyne et al (2019) spreken hier over *spijbelen*). Bij een deel

van de kinderen spelen onderliggende problemen in de (thuis)situatie.¹ Vanuit de gesprekken komt het beeld naar voren dat de groep met externaliserende gedragsproblematiek meer zichtbaar is in het vmbo. In de media gaat het minder vaak over deze groep, volgens sommige geïnterviewden omdat ouders van deze kinderen zich niet zo duidelijk in de media laten horen.

- Kinderen met *fysieke / lichamelijke problematiek of psychosomatische klachten* zijn een veelvoorkomende factor in schoolweigering (Honjo et al., 2001). Dit is vaak ook verbonden met angst (Ingul et al., 2019). Deze groep is vaak geoorloofd afwezig (zie ook hoofdstuk 3). Volgens een deel van de geïnterviewden speelt hier in bepaalde gevallen een wisselwerking met onderwijsgebonden factoren (in directe omgeving van het kind, of meer verbonden aan het onderwijssysteem). Het betreft in die situatie leerlingen die door gebrek aan maatwerk of flexibiliteit, of door een onveilig schoolklimaat fysieke klachten ontwikkelen of ziek worden.

Verder worden in de literatuur factoren gevonden die de kans op spijbelen, en daarmee ook thuiszitten, vergroten. Zo zijn slechte schoolprestaties, ongeziene leerproblemen, middelengebruik en lage schoolbetrokkenheid van invloed op het spijbelgedrag van de leerling (Mallet, 2016; Heyne et al., 2015).

Bovenstaande categorieën zijn deels overlappend. Het gaat bijvoorbeeld om ‘dubbel bijzondere’ leerlingen die zowel hoogbegaafd zijn als autisme hebben. Een ‘mismatch tussen de zorgvraag van leerlingen en de capaciteiten van het onderwijs leidt in steeds meer gevallen tot een vrijstelling van de leerplicht (Ingrado, 2024).

Meerdere respondenten – zowel partijen die de belangen van ouders en leerlingen behartigen als partijen vanuit jeugdgezondheid en jeugd en deels ook vanuit onderwijs – benoemen dat leerlinggebonden factoren niet per definitie (of: helemaal niet) iets zeggen over de onderliggende oorzaak van thuiszitten en dat kindgebonden oorzaken worden overbelicht. Wel maakt het duidelijk dat het kind in de (huidige) onderwijssetting niet tot zijn recht komt (van Houten, van Elswijk, & van Deth, 2019). Het gaat dan over aspecten als de vorm/manier van leren, de binnen de school aanwezige expertise, de groepsgrootte / klassikale aanpak, de benodigde aandacht die het kind nodig heeft, de cultuur van de school (meer/minder leerlinggericht) of de fysieke omgeving (schoolgebouw) die niet passend is (bv. prikkelrijk). Door een aantal betrokkenen vanuit het onderwijs wordt daar ook een toegenomen individualisering, veranderd beeld en verwachtingen van school en mondigheid van ouders tegenover gezet, waardoor onrealistische eisen worden neergelegd bij het onderwijs.

Factoren gebonden aan de directe omgeving van het kind

Een tweede categorie van oorzaken van thuiszitten heeft te maken met factoren in de directe omgeving van het kind. Dat betreft onder andere de thuissituatie en de rol van ouders, maar kunnen ook factoren zijn in relatie tot leeftijdsgenoten en factoren in de schoolcontext (van Sleeuwen, 2020; Doornwaard et al., 2021).

- Bij kenmerken van de thuissituatie gaat het bijvoorbeeld om de financiële situatie thuis, problemen in de opvoeding of de gezinssituatie, de ouder-kind relatie of ziekte van leden in het gezin wat kan bijdragen aan zowel schoolweigering en spijbelgedrag (van Sleeuwen & Heyne, 2020). Uit een rapportage van de kinderombudsvrouw regio Rotterdam (Ombudsman Rotterdam Rijnmond, 2024) blijkt dat de kansen om school af te maken kleiner zijn voor kinderen van ouders die het zorg of onderwijssysteem niet begrijpen of de taal onvoldoende

1 Die al dan niet ten grondslag liggen aan de externaliserende gedragsproblematiek.

mchtig zijn. Deze ouders lopen vast in een doolhof van loketten. Uit hetzelfde rapport komt naar voren dat kinderen afkomstig uit een gezin met veel beschermende factoren (hoger gezinsinkomen, hoogopgeleide ouders, groot sociaal vangnet) gemiddeld minder lang thuiszitten dan kinderen van gezinnen met minder beschermende factoren.

- Bij de rol van ouders gaat het onder meer om de betrokkenheid van de ouders bij hun kind. Zoals eerder benoemd spreken Heyne en collega's (2019) over onthouding van schoolgang als het kind door toedoen van de ouders niet aanwezig is op school. De ouder houdt het kind dan actief thuis, vanwege persoonlijke behoefte of meningsverschil met de school of het onderwijssysteem. Dit kan gerelateerd zijn aan weerstand tegen onderwijs vanuit persoonlijke negatieve ervaringen, angst, afhankelijkheid van het kind in ondersteuning (Reid, 2002).
- Ook *leeftijdsgenoten* kunnen een risicofactor vormen in het ontstaan van problematisch verzuim en thuiszitten. Uit literatuuronderzoek van Doornwaard et al (2021) komt naar voren dat het enerzijds gaat om het hebben van problematische relaties met leeftijdsgenoten, waaronder ook pestgedrag en sociale isolatie (impact op schoolweigering). Anderzijds gaat het ook om zaken als groepsdruk en sociale normen die van invloed zijn op schoolverzuim (spijbelen) en risico op thuiszitten.
- Bij factoren in de *schoolcontext* gaat het bijvoorbeeld om de relatie tussen de leerkracht en de leerling (o.a. gezien worden, serieus genomen worden), maar ook om communicatie tussen leraren en niet-effectief lesgeven. Niet-effectief lesgeven gaat zowel over het ontbreken van goed klassenmanagement, wat kan leiden tot onvoorspelbaarheid en een onveilig klimaat, als over het niet herkennen van en inspelen op behoeften van jongeren (van Doornwaard et al., 2021). Genoemde factoren spelen zowel een rol in spijbelgedrag als in schoolweigering.

Factoren gebonden aan het (school)systeem

De derde groep factoren die een oorzaak vormt in thuiszitten, is verbonden aan het school- en onderwijssysteem zelf. Het gaat daarbij zowel om het verzuimbeleid en de omgang met verzuim binnen de school, om kenmerken van het onderwijssysteem (zoals groepsgrootte), om het schoolklimaat als om het (niet) kunnen bieden van passend onderwijs. Een aantal punten zijn relevant:

- Diverse betrokkenen benoemen het *gebrek aan voldoende flexibiliteit, maatwerk en differentiatiemogelijkheden* als belangrijk(st)e oorzaak van thuiszitten. In de gesprekken valt op dat betrokkenen op verschillende wijzen naar deze factoren kijken. Enerzijds wordt door een deel van de betrokkenen de oorzaak van thuiszitten in alle gevallen bij het onderwijs gelegd: dat is blijkbaar niet passend voor het kind gebleken. Deze betrokkenen benoemen dat er te veel aanbodgestuurd gewerkt wordt en op basis van groepsgemiddelden, in plaats van dat gekeken wordt naar wat het individuele kind nodig heeft. Maatwerk, hybride constructies of onderwijs-zorg combinaties worden te weinig benut. Volgens sommige geïnterviewden betreft het soms hele kleine aanpassingen, die voor het betreffende kind een groot verschil kunnen maken. Anderzijds worden – met name vanuit het onderwijs zelf – ook de onmogelijkheden genoemd die er in de huidige financiering en wet- en regelgeving zijn om onderwijs passend te *kunnen* maken. Het gebrek aan inzet van maatwerk kent ook weer meerdere oorzaken:
 - Wetgeving en/of gescheiden financieringsstromen werken belemmerend, bijvoorbeeld bij de inzet van onderwijs-zorg arrangementen.² Wet- en regelgeving is

² De financiering ervan is ingewikkeld – AWBZ/PGB gelden voor dagbesteding, maar kunnen niet gecombineerd worden met volgen van onderwijs (deeltijd). Bij ontheffing leerplicht is er wel recht op AWBZ maar kan leerling geen aanspraak maken op onderwijs (Kinderombudsman, 2013).

gebaseerd op leerplicht en schoolgang waarbij gescheiden financieringsstromen langs elkaar bewegen en het systeem ervoor zorgt dat maatwerk als passende oplossing niet te voorzien of bekostigen is (Kinderombudsman, 2013). Alhoewel er in de laatste jaren meer ruimte en flexibiliteit in regelgeving is gekomen, wordt hier volgens de Inspectie van het Onderwijs (2024) nog onvoldoende gebruik van gemaakt.

- De mindset van scholen om maatwerk in te zetten verschilt, waarbij er zowel scholen zijn die wél denken vanuit de mogelijkheden die er zijn, en ook scholen waar die mindset of bereidheid om aanpassingen te doen veel kleiner is. Specifiek voor het praktijkonderwijs wordt aangegeven dat juist veel maatwerk geboden kan worden en dat dit leidt tot weinig thuiszitters. Betrokkenen vanuit het praktijkonderwijs benoemen dat het (andere) wettelijke kader (t.o.v. bv. vmbo) hier ook positief aan bijdraagt. Zo zijn leerlingen in het praktijkonderwijs niet kwalificatieplichtig en is er geen sprake van een centraal examen.
- In het verlengde van bovenstaande spelen ook de *verwachtingen en mogelijkheden* van het onderwijs mee om maatwerk te kunnen bieden. Het onderwijssysteem in Nederland gaat uit van groepen en wordt ook vanuit dit principe gefinancierd (klassengrootte van circa 25-28 leerlingen). Dat leidt tot beperkingen voor leerlingen die meer kleinschaligheid nodig hebben. Verwachtingen van ouders en leerlingen matchen niet altijd met de mogelijkheden die geboden kunnen worden. Een aantal betrokkenen noemt hierbij de ontwikkeling van toegenomen individualisering in de maatschappij en 'eisen' die bij het onderwijs worden neergelegd.
- Een tweede element dat in de gesprekken terugkomt is de aanwezige *expertise* bij scholen, besturen en samenwerkingsverbanden. Betrokkenen hebben het hierbij zowel over het tijdig signaleren van problematiek (en daarnaar te handelen), het kunnen differentiëren, maar ook over expertise en specifieke kennis van doelgroepen (m.n. in so/vso). Ook in de Staat van het Onderwijs 2024 wordt dit benoemd.
- Het *schoolklimaat* kan op verschillende manieren van invloed zijn op de aanwezigheid en afwezigheid van leerlingen (Ingul et al., 2019).
 - Een schoolklimaat dat wordt gekenmerkt door een veeleisende en gedisciplineerde aanpak, inspraak voor leerlingen, ambitieuze leerdoelen en duidelijke regels heeft een significant verband met een lage kans op spijbelen/schoolaanwezigheid (Kerpens & Spruyt, 2016). Dit wordt verklaard doordat deze scholen, in vergelijking tot andere scholen, er beter in slagen om schoolbinding te genereren. Wanneer scholieren zich minder sterk verbonden voelen met de school is de kans op spijbelen groter (Gubbels et al., 2019). Ook pestgedrag en sociale isolatie kunnen schoolweigeren in de hand werken (Ingul et al., 2019). Omgekeerd kan een ondersteunende schoolomgeving deze vorm van verzuim verminderen (Seelman et al., 2019; Blount, 2012). Een ondersteunende schoolomgeving kan bijvoorbeeld gaan om de aanwezigheid van een zorgcoördinator of vertrouwenspersoon, een goede ondersteuningsstructuur [signaleren en gepaste aanpak] (Blount, 2012), een intern zorgteam (Kerns et al., 2012), anti-pest beleid (Santos et al., 2020) en de aanwezigheid van betrokken volwassenen. Met name voor kwetsbare jongeren met angstgevoelens kunnen betrokken volwassenen bijdragen aan minder verzuim (Seelman et al., 2019).
 - De kans op schoolverzuim is groter wanneer de school onvoldoende zicht heeft op het verzuim en hoge verzuimpercentage, of een te streng, te licht of inconsequent

verzuimbeleid³ heeft (van Sleeuwen & Heyne, 2020; Krijnen et al., 2021). Vanuit eerder onderzoek komt naar voren dat registratie van verzuim nog niet uniform is, waardoor er nog te vaak te laat wordt gesignaleerd en gehandeld (Dullaert, 2019, Roelofs et al., 2018).⁴ Betrokkenen zetten daar tegenover dat de registratie van verzuim en thuiszitten de laatste jaren wel is verbeterd. Dit zou tevens een verklaring zijn voor de groei van het aantal thuiszitters.

- Volgens een deel van de betrokkenen zijn *rollen en verantwoordelijkheden* voor scholen ten aanzien van de zorgplicht (nog altijd) niet duidelijk genoeg en zijn er voor scholen (te) weinig *consequenties* verbonden aan thuiszitten. Er is bijvoorbeeld geen financiële prikkel voor scholen om leerlingen 'binnen' te houden. Ook de Inspectie van het Onderwijs geeft aan dat scholen worden benadeeld in de beoordeling als zij leerlingen met zware ondersteuningsbehoeften (die meer risico lopen op thuiszitten) een plek bieden (Kinderombudsman, 2013). Het toezicht op de zorgplicht is volgens een deel van de betrokkenen in praktijk onvoldoende. Ook de kinderombudsvrouw geeft dit aan: zodra de school aangeeft dat 'zorg voorliggend' is, laten scholen de verantwoordelijkheid om het kind onderwijs te bieden varen (Ombudsman Rotterdam Rijnmond, 2024). Verschillende betrokkenen zijn daarom van mening dat scholen verantwoordelijk zouden moeten blijven voor de leerling, ook na uitschrijving.
- Andere knelpunten die in de gesprekken zijn genoemd hebben te maken met de fysieke schoolomgeving (niet passende gebouwen, te veel prikkels), de scheiding tussen regulier en speciaal onderwijs (kinderen worden verplaatst, in plaats van dat professionals naar het kind komen), het lerarentekort (die de druk op het onderwijs vergroot en bovenstaande punten versterkt) en kansrijke advisering die in praktijk niet altijd kansrijk blijkt te zijn. Het praktijkonderwijs ervaart hierdoor steeds meer instroom van leerlingen die zijn afgestroomd uit het vso en niet gemotiveerd zijn. Dat vergroot het risico op thuiszitten volgens hen.

Externe factoren

Tot slot worden enkele externe factoren genoemd die een rol spelen in het ontstaan van thuiszitters. Meest genoemd zijn de wachtlijsten/wachttijden voor (jeugd)hulp (zie onder meer Stellaard, 2023⁵), maar ook (toenemende) wachtlijsten voor het speciaal onderwijs spelen mee (Staat van het Onderwijs, 2024; De Roode & Walraven, 2023; Balans, 2024, Ingrado, 2024). Onderzoek van Middelbeek en de Roode (2024) laat zien dat bijna 30 procent van de so/vso-vestigingen een wachtlijst heeft. Deze wachtlijsten kunnen problematiek van leerlingen verergeren, met thuiszitten tot risico.

Naast wachtlijsten wordt ook het aanbod van voorzieningen van het samenwerkingsverband passend onderwijs benoemd. Samenwerkingsverbanden moeten zorgen voor een dekkend netwerk. Het ontbreken van voorzieningen voor bijvoorbeeld hoogbegaafde of dubbel bijzondere leerlingen geeft risico op (meer) thuiszitters in deze samenwerkingsverbanden.

3 In relatie tot het verzuimbeleid, speelt ook de toepassing daarvan een rol, evenals de rol van ouders in het (meewerken aan) verzuim. Uit onderzoek van Halberstadt (2023) blijken er relaties te zijn tussen migratieachtergrond en SES enerzijds en houding van ouders ten opzichte van schoolbezoek én formeel/informeel verzuimbeleid van scholen anderzijds. Het maakt duidelijk dat schoolgebonden, leerlinggebonden en oudergebonden factoren met elkaar interacteren.

4 Aanvullend daarop wordt in internationale literatuur het belang benadrukt van opkomende afwezigheid, terwijl scholen in Nederland (ongeoorloofd) verzuim pas moeten melden als dit verzuim al ernstig is (16 uur per 4 weken) (Brouwer-Borghuis et al., 2019).

5 Stellaard (2023) heeft het over hoe 'boemerangbeleid' passend onderwijs in de weg zit. Hervormingen om problemen in beleid op te lossen zorgen weer voor nieuwe problemen die aanleiding geven voor nieuwe hervormingen. Thuiszittersproblematiek is daar een voorbeeld van, waarbij samenwerking tussen verschillende partijen nodig is die niet goed van de grond komt en lange wachtlijsten die voorgenomen trajecten belemmeren of onmogelijk maken.

Blinde vlekken

In de voorgaande alinea's is ingegaan op oorzaken van thuiszitten die te maken hebben met individuele (kind)gebonden factoren, factoren in de directe omgeving van het kind, factoren in het (school)systeem, externe factoren en de interactie en verwevenheid tussen deze factoren. Er zijn ook enkele oorzaken van thuiszitten te noemen die met de huidige definitie van thuiszitten niet goed in beeld zijn. Deze oorzaken hangen op veel vlakken samen met de definitie van thuiszitters waar in het volgende hoofdstuk verder op ingegaan wordt. We noemen ze kort.

- Oorzaken van leerlingen die geoorloofd thuiszitten zijn niet goed in beeld, omdat geoorloofd verzuim geen onderdeel uitmaakt van de huidige definitie van thuiszitten. In het volgende hoofdstuk wordt hier dieper op ingegaan.
- Oorzaken van leerlingen die 'net niet' voldoen aan de definitie van thuiszitten, omdat zij bijvoorbeeld 1 uur in 4 weken wél aanwezig zijn, zijn niet in beeld. Betrokkenen spreken over dreigend thuiszitters of deeltijd-thuiszitters. Dit punt raakt ook aan de discussie over de definitie van thuiszitten en komt in het volgende hoofdstuk verder aan bod.
- Oorzaken van leerlingen met een vrijstelling voor geregeld schoolbezoek (primair een vrijstelling op basis van artikel 5 onder a van de Leerplichtwet 1969) zijn niet goed in beeld, omdat vrijstellingen geen onderdeel uitmaken van de huidige definitie van thuiszitten.⁶ In het volgende hoofdstuk wordt hier dieper op ingegaan. Volgens betrokkenen is er sprake van communicerende vaten tussen het aantal thuiszitters en het aantal vrijstellingen en komt een vrijstelling regelmatig in praktijk neer op thuiszitten, ook omdat het in de periode waarvoor de vrijstelling wordt afgegeven (die periode varieert en kan tijdelijk of definitief zijn) bijna niet mogelijk zou zijn om terug te keren naar school.
- Oorzaken van absoluut verzuimers zijn niet goed in beeld als gevolg van het ontbreken van uitwisseling tussen verschillende organisaties of afdelingen. Ingrado (2024) geeft aan dat gemeenten kinderen die om andere dan fysieke redenen/ziekte niet naar school kunnen niet altijd goed in beeld heeft. Bijvoorbeeld kinderen met een schoolinschrijving die naar een zorgboerderij gaan. Zij zijn wellicht in beeld bij de zorgafdeling/wijkteams van de gemeente, maar deze informatie wordt niet (altijd) uitgewisseld met leerplicht. De inhoud en de intensiteit van de samenwerking tussen scholen, samenwerkingsverbanden, leerplicht en zorgpartijen verschilt per regio en/of gemeente en is medebepalend voor hoe goed thuiszitters in beeld zijn bij leerplicht. Een vergelijkbare situatie kan zich ook voordoen in de overgang po-vo. Ingrado constateerde eerder (2010) dat een zorgvuldige overdracht van groot belang is, omdat het gevaar van zeer langdurig thuiszitten bij po-vo overstappers het grootst is (en met een goede overdracht te voorkomen is).
- Enkele betrokkenen spreken over een toename van mensen die zich 'autonoom' of 'soeverein' noemen. De omvang van de groep is niet cijfermatig te onderbouwen, maar de ervaring is dat de groep groeit. Het zou leiden tot kinderen die niet in het BRP geregistreerd staan, maar ook tot meer vrijstellingen op grond van artikel 5 onder b⁷ van de Leerplichtwet. In beide gevallen is de groep / de oorzaak niet goed in beeld.
- Tot slot wordt door met name belangenbehartigers van ouders en leerlingen een groep 'verborgen thuiszitters' benoemd die in de registratie van thuiszitters niet in beeld is. Het gaat hier om een diverse groep leerlingen die niet of niet volledig naar school gaan. Voorbeelden die zijn genoemd zijn leerlingen bij wie de school bewust een foutieve administratie voert om

6 Omvang van het aantal vrijstellingen is wel in beeld in de leerplichttelling, maar de oorzaken ervan niet.

7 Vrijstelling 5 onder b: vrijstellingen van leerlingen waarvan ouders bedenkingen hebben tegen de richting van het onderwijs.

problemen met de Inspectie van het Onderwijs te voorkomen, of om een tlv te behouden; leerlingen wiens langdurig verzuim niet is gemeld bij Leerplicht; en (soms) leerlingen die gebruik maken van de Variawet en dus geen volledig onderwijsprogramma volgen.⁸ De aanwezigheid en omvang van deze groepen kan niet (goed) cijfermatig worden onderbouwd.

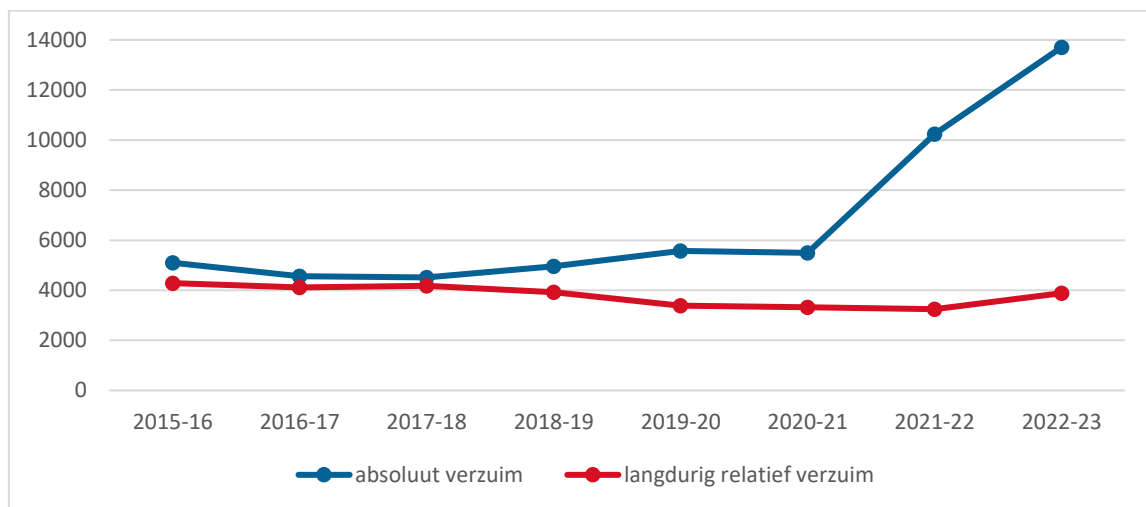
Omvang van thuiszitten

In fase 2 van het onderzoek zal middels vragenlijsten bij scholen en leerplicht meer zicht worden verkregen in de omvang van verschillende categorieën thuiszitters.⁹ In deze rapportage wordt kort ingegaan op de omvang van het aantal thuiszitters.

Volgens de leerplichttelling waren er in 2022-2023 ruim 13.700 absoluut verzuimers en bijna 3.900 leerlingen die langdurig relatief verzuimden. De omvang van het aantal langdurig relatief verzuimers is over de jaren relatief constant. Het aantal absoluut verzuimers is de laatste twee jaar zeer sterk gestegen, zie onderstaand figuur.

‘Overig’ verzuim wordt momenteel niet meegenomen in de leerplichttelling, waardoor een deel van de (potentiële) thuiszitters en het werk van leerplicht uit zicht blijft (Ingrado, 2024). Een melding van ‘overig verzuim’ wordt meestal gebruikt wanneer het verzuim van de leerling nog onder de grens van 16 uur in 4 weken ligt, maar het verzuim zodanig is dat er vanuit de school zorgen of twijfels zijn. In enkele gemeenten, waar zicht is op de meldingen van overig verzuim, is het overig verzuim bijna even groot als de meldingen van wettelijk verzuim. Het meenemen van ‘overig verzuim’ in de leerplichttelling blijft echter ingewikkeld omdat het niet eenvoudig uit de administratie te destilleren is.

Figuur 2 – Aantal thuiszitters, per schooljaar

Bron: leerplichttelling 2022-2023

8 De Variawet passend onderwijs maakt het mogelijk om meer maatwerk in onderwijstijd te bieden aan leerlingen die tijdelijk geen (volledig) onderwijs kunnen volgen. Dit maatwerk kan thuiszitten voorkomen. Balans (2024) benoemt dat er geen controle of zicht is op de mate waarin scholen inzet van de Variawet melden bij de Inspectie van het Onderwijs. Daarmee ontbreekt er volgens hen zicht op aanpassingen die de school zou moeten doen om ervoor te zorgen dat hun leerling weer (volledig) onderwijs op school kan volgen.

9 Zoals eerder al benoemd, wordt er vanuit het onderwijs vaker verwezen naar leerlinggebonden factoren in de oorzaak van thuiszitten. In de interpretatie van de uitkomsten van de enquêtes t.z.t. is het relevant hier rekening mee te houden.

Oorzaken voor de stijging van het aantal absoluut verzuimers worden gezien in (Ingrado, 2024):

- Een sterke toename van het aantal nieuwkomers, met name Oekraïense leerlingen, maar ook andere (minderjarige en leerplichtige) asielzoekers. Het gaat dan om capaciteit die de vraag niet kan bijbenen, maar ook om administratieve redenen (bijvoorbeeld door het grote aantal verhuizingen, waarbij het kind eerder bij school is uitgeschreven dan bij de gemeente, of nieuwkomers die niet in beeld zijn omdat ze nog geen BSN hebben). Uit cijfers van DUO¹⁰ blijkt dat ruim 1.800 leer- of kwalificatieplichtige Oekraïense kinderen geen schoolinschrijving hebben¹¹;
- Leerlingen bij wie het uitstroomprofiel in het vso foutief is vastgelegd. Dit heeft te maken met het feit dat leerlingen met het uitstroomprofiel arbeidsmarktgericht en dagbesteding zijn vrijgesteld van de kwalificatieplicht. Als per ongeluk het profiel vervolgonderwijs is vastgelegd (terwijl dit bv. dagbesteding zou moeten zijn), dan wordt zo'n leerling onjuist als thuiszitter meegeteld;
- Leerlingen in het po, so en vso die niet bekostigd staan ingeschreven. De school mag de inschrijving niet doorgeven aan BRON waardoor de leerlingen bij de gemeente als absoluut verzuimers staan geregistreerd;
- Oplopende wachttijden voor jeugdhulp en speciaal onderwijs;
- Jongeren die (als vsv'er) aan het werk zijn;
- Kinderen die door beperkte capaciteit van jeugdartsen nog in afwachting zijn van een vrijstelling 5 onder a;
- Kinderen die bewust geen schoolinschrijving hebben nadat een aanvraag voor een vrijstelling 5 onder b niet is toegekend. Dit zou een klein aantal betreffen.

Andere bronnen komen tot andere aantallen thuiszitters. Dat heeft alles te maken met de gehanteerde definitie van thuiszitten. Zo komt Ingrado tot een hoger aantal thuiszitters door een ruimere definitie aan te houden en leerlingen die langdurig (> 3 maanden) geoorloofd verzuimen ook mee te tellen. Naar schatting is het aantal kinderen dat met een schoolinschrijving thuis zit acht keer hoger dan de cijfers uit de leerplichttelling nu laten zien. Naast de 4.000 leerlingen die langdurig relatief verzuimen (> 1 maand), zouden er dan ook nog ruim 22.000 leerlingen langdurig geoorloofd thuiszitten (> 3 maanden).¹² Inclusief absoluut verzuim (13.707) zouden dan circa 40.000 leerlingen thuiszitten. Verschillende andere partijen (Oudervereniging Balans, Jeugdvisie, LBVSO) hanteren andere, bredere definities¹³ van thuiszitten en komen zo ook automatisch op hogere aantallen thuiszitters dan in de huidige definitie. Hun schattingen lopen uiteen van 15.000 tot 90.000 thuiszitters.¹⁴

10 D.d. 3 maart 2025. Bron: Weekoverzicht inschrijvingen Oekraïense leerlingen op scholen. Verkregen via: <https://informatieproducten.duo.rijkscloud.nl/public/nieuwkomers-oekraïne/>

11 Er worden drie mogelijke redenen gegeven voor het feit dat leer- of kwalificatieplichtige Oekraïense kinderen wél staan ingeschreven in het BRP, maar geen schoolinschrijving hebben: (1) in Oekraïne gaan kinderen vaak pas vanaf 6 of 7 jaar naar school, waardoor deze kinderen mogelijk later worden ingeschreven op school dan in Nederland gebruikelijk is; (2) er zijn 16- en 17-jarigen die al een diploma hebben gehaald en niet meer instromen in het vo; (3) inschrijving vindt soms met terugwerkende kracht plaats (terwijl de leerling al langer wel onderwijs volgt).

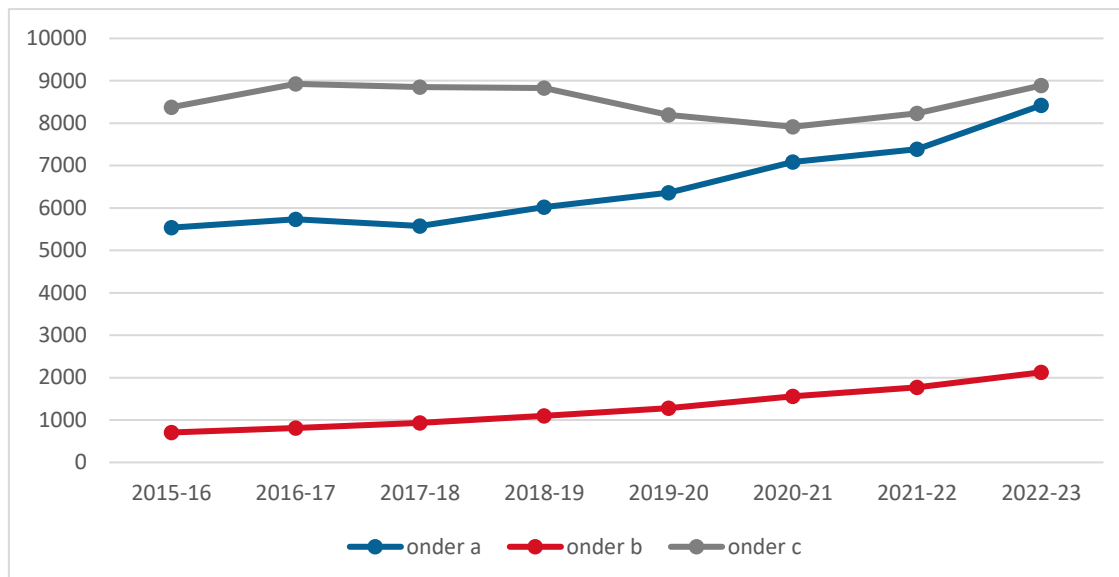
12 Dit is gebaseerd op 2.797 langdurig relatief verzuimers (> 3 maanden) * 8 = 22.376

13 In de hogere cijfers van Balans en Jeugdvisie zitten naast de thuiszitters volgens de huidige definitie onder andere ook leerlingen die geoorloofd thuiszitten, leerlingen met een vrijstelling voor geregeld schoolbezoek, voortijdig schoolverlaters, leerlingen die om andere redenen (bv. schorsing, wachtlijsten) niet naar school gaan, en 'verborgen thuiszitters' (bv. leerlingen die gebruik maken van de Variawet en dus geen volledig onderwijsprogramma volgen en leerlingen wiens langdurig geoorloofd verzuim niet is gemeld bij Leerplicht).

14 De betreffende schattingen verschillen in de mate waarin de cijfers wetenschappelijk kunnen worden onderbouwd. De verschillen hebben echter primair te maken met verschillen in gebruikte definities.

Ook in het aantal vrijstellingen is een toename zichtbaar, met name de vrijstellingen op basis van lichamelijke of psychische gronden (artikel 5 onder a), en het aantal vrijstellingen van leerlingen waarvan ouders bedenkingen hebben tegen de richting van het onderwijs (artikel 5 onder b).

Figuur 3 – Aantal vrijstellingen, per schooljaar

Bron: leerplichttelling 2022-2023

Tussen gemeenten zijn er verschillen in de oorzaak van het toegenomen vrijstellingen. Voor vrijstellingen 5 onder a zien sommige gemeenten de toename juist bij kinderen die niet eerder onderwijs hebben genoten, terwijl andere gemeenten de stijging juist zien bij kinderen die wel eerder naar school zijn gegaan. Andere gemeenten zien helemaal geen stijging in het aantal afgegeven vrijstellingen of zien de stijging gepaard gaan met een demografische groei van de bevolking (Ingrado, 2024). Net als bij de groei in het aantal absoluut verzuimers, worden ook in de groei van het aantal vrijstellingen 5 onder a wachtlijsten als oorzaak benoemd (waardoor een vrijstelling nog de enige mogelijkheid is). Dit onderstreept het eerdergenoemde punt dat er sprake is van communicerende vaten in het aantal thuiszitters en het aantal afgegeven vrijstellingen.

3 Definitie thuiszitters

Aanpassing huidige definitie

De huidige definitie van thuiszitters omvat leer- of kwalificatieplichtige jongeren die absoluut verzuimen (d.w.z. leerlingen zonder schoolinschrijving) of langdurig relatief verzuimen (ingeschreven leerling die zonder geldige reden meer dan vier weken afwezig is¹⁵). Het gaat in beide gevallen om *ongeoorloofd* schoolverzuim. Alle gesproken betrokkenen zijn het erover eens dat de huidige definitie daarmee een eenzijdig beeld geeft. Immers, een grote groep jongeren die langdurig geen tot weinig onderwijs volgt, blijft met deze definitie buiten beeld. Welke categorieën ‘thuiszittende’ jongeren meegenomen moeten worden in de definitie ‘thuiszitters’ is echter niet eenduidig: sommige categorieën verzuimers/thuiszitters moeten volgens alle geïnterviewden onderdeel zijn van de definitie thuiszitters, over andere categorieën verzuimers/thuiszitters verschillen de meningen en er zijn ook categorieën verzuimers/thuiszitters waarbij geïnterviewden zelf twijfelen of en in hoeverre je deze mee zou moeten nemen in de definitie. Hieronder benoemen we de verschillende categorieën thuiszittende jongeren – en waar relevant ook de meningsverschillen en twijfels ten aanzien van deze groepen – die in de gesprekken aan de orde zijn gekomen:

- Jongeren die langdurig *geoorloofd* verzuimen. De geïnterviewden zijn over het algemeen van mening dat het onderscheid tussen ongeoorloofd en geoorloofd niet relevant is. Ook langdurig (zorgwekkend) geoorloofd verzuim zou je moeten meetellen. Daarmee komt ook de stapeling van geoorloofd en ongeoorloofd verzuim (oplopend tot een langdurige afwezigheid) in beeld. Afwezigheid dient als uitgangspunt genomen te worden (niet de oorzaak/reden). Men benoemt wel enkele aandachtspunten in relatie tot verschillende vormen van geoorloofd verzuim/thuiszitten:
 - Merendeels gaat het om kinderen die als ‘ziek’ geregistreerd staan. Opgemerkt wordt dat een deel van deze leerlingen daadwerkelijk (ernstig) ziek thuis zit, (tijdelijk) niet in staat is om onderwijs te volgen en weer naar school zal gaan zodra die mogelijkheid er is. Bij een ander deel spelen mogelijk meer/andere zaken een rol dan ziekte (alleen) en/of is er sprake van verkapt ongeoorloofd verzuim; voor laatstgenoemde groep zijn er wellicht wel vormen van onderwijs mogelijk (al dan niet fysiek/digitaal of een deel van de week/dag).
 - Aandacht wordt ook gevraagd voor de groep jongeren die langdurig of steeds opnieuw geschorst wordt (schorsing is geoorloofd verzuim). Met name leerplichtambtenaren zijn kritisch over ‘het gemak’ waarmee sommige jongeren geschorst worden. Het wordt van belang geacht om deze groep ook goed in beeld te krijgen. Dit geldt ook voor jongeren die bijv. om ernstige veiligheidskwesties verwijderd worden van school, maar – juist vanwege die achtergrond in relatie tot (on)veiligheid – ook niet zo eenvoudig worden aangenomen op een andere school.
- Jongeren die langdurig en/of veelvuldig verzuimen, maar niet de grens van vier weken afwezigheid ‘bereiken’. In de gesprekken komt de vraag naar voren of het minder ‘zorgelijk’ is als een jongere bijv. drie weken thuiszit of veelvuldig thuiszit maar steeds ‘net niet genoeg’ om de grens van vier weken aaneengesloten/ononderbroken verzuim te bereiken. Verschillende geïnterviewden wijzen op de ‘cruciale grens’ van 50 procent afwezigheid als grens voor ‘zorgelijkheid’. Dat betekent dat jongeren die meer dan de helft van de tijd afwezig zijn

15 Het betreft leerlingen zonder vrijstelling van de inschrijfplicht en zonder vrijstelling van geregeld schoolbezoek.

tot een 'zorgelijke' (risico)groep behoren. In de interviews komt de vraag naar voren of 'thuiszitters' alleen de jongeren zouden moeten zijn die langdurig helemaal niet naar school gaan of dat je ook de hiervoor benoemde risicogroep (dreigend volledig thuiszitters) mee zou moeten nemen in een nieuwe definitie; een definitie die wellicht ook uit verschillende 'gradaties' kan bestaan.

- Jongeren met een afwijking onderwijstijd. Met betrekking tot deze categorie komen enkele aandachtspunten naar voren:
 - Afwijking onderwijstijd wordt soms ook aangevraagd vanwege handelingsverlegenheid bij scholen en omdat scholen niet goed weten wat ze met bepaalde leerlingen doen moeten. Op het moment dat een jongere wel in staat is om de school te bezoeken en onderwijs te volgen, maar de school niet in staat is om de jongere te bedienen, wordt de afwijking onderwijstijd 'oneigenlijk' ingezet.
 - Sommige kinderen met een afwijking onderwijstijd gaan wel gedeeltelijk naar school, maar dat is niet *altijd* het geval. Het komt bijv. ook voor dat een leerling op een zorgboerderij zit, wel in de praktijk meedoet/leert en soms les krijgt van een begeleider maar waarbij onderwijs niet direct voorliggend is.
- Jongeren met een vrijstelling 5 onder a. Een deel van deze jongeren is niet in staat om onderwijs te volgen (zorg is voorliggend). Benoemd wordt echter dat een deel (volgens een aantal betrokkenen veruit het grootste deel) van deze jongeren een vrijstelling heeft gekregen, omdat passend onderwijs ontbreekt. Met name laatstgenoemde groep zou je volgens verschillende betrokkenen moeten meetellen of in ieder geval in beeld moeten hebben.
- Niet leer- of kwalificatieplichtige jongeren. De huidige definitie van thuiszitters omvat enkel leer-/kwalificatieplichtige jongeren. Leerlingen van 5 tot 16 jaar zijn leerplichtig en jongeren tussen de 16 en 18 jaar, die nog geen startkwalificatie hebben behaald, zijn kwalificatieplichtig. Kinderen tot 5 jaar en 16/18-plussers (die niet meer leer-/kwalificatieplichtig zijn) vallen dus niet onder de definitie van thuiszitters. Hetzelfde geldt voor de groepen jongeren die zijn uitgezonderd van de kwalificatieplicht: jongeren die uitstromen uit het praktijkonderwijs, jongeren die uitstromen uit het vso in de uitstroomprofielen arbeidsmarktgericht en dagbesteding¹⁶ en jongeren die de Entree-opleiding hebben afgerond en werkzaam zijn op grond van een arbeidsovereenkomst van tenminste 12 uur. Vanwege de uitzonderingspositie zijn deze vier groepen jongeren geen voortijdig schoolverlaters. Zij kunnen echter wel 'thuis zitten'. In de gesprekken vragen sommige betrokkenen zich daarom af of je deze groep wellicht (ten dele) ook mee zou moeten nemen in een nieuwe definitie van thuiszitters. Specifieke groepen niet leer- of kwalificatieplichtige jongeren die in de gesprekken expliciet genoemd worden:
 - Kinderen tot 5 jaar. In het 'Initiatiefvoorstel-Rooderkerk Verankering van het leerrecht' wordt voorgesteld dat het leerrecht toekomt aan alle kinderen tot 18 jaar. Zou je – daarbij aansluitend – dan niet ook willen kijken naar 'thuiszitters' tot 5 jaar (als kinderen die recht hebben op een voorschool daar geen gebruik van maken, is dat – zo wordt benoemd – ook niet bevorderend voor hun ontwikkeling).
 - Leerlingen van 16 jaar en ouder die niet kwalificatieplichtig zijn¹⁷ of uitgezonderd zijn van de kwalificatieplicht en geen schoolinschrijving meer hebben. In de gesprekken komen bijv. aan de orde de jongeren uit het pro of vso arbeid/dagbesteding, die zijn uitgezonderd van de kwalificatieplicht. Maar ook benoemd wordt dat als je bijv. aan

16 Leerlingen in het praktijkonderwijs en vso met uitstroomprofiel 'dagbesteding' of 'arbeid' blijven kwalificatieplichtig zolang ze op school zitten. Pas als ouders hun kind uitschrijven, vervalt de kwalificatieplicht. Bron: Ingrado.

17 Jongeren die al een startkwalificatie hebben behaald.

zou sluiten bij het wetsvoorstel Van school naar duurzaam werk – met als doel een doorlopende aanpak van school naar duurzaam werk voor jongeren tot 27 jaar – je wellicht ook jongeren tot 27 jaar die langdurig thuiszitten zou kunnen meetellen als ‘thuiszitters’.

- Jongeren die zich buiten het domein van het onderwijs bevinden. Afhankelijk van de definitie die je kiest voor thuiszitten zou je je ook kunnen afvragen of je jongeren die zich bevinden in het domein arbeid of het domein zorg – en die daar thuiszitten – mee zou moeten tellen. Deze jongeren overlappen met de voorgaande categorieën, omdat jongeren in het domein arbeid (grotendeels) niet meer leer-/kwalificatieplichtig zullen zijn en jongeren in het domein zorg een vrijstelling zullen hebben van de leerplicht of in het onderwijs als langdurig geoorloofd afwezig geregistreerd staan. Echter, jongeren kunnen ook thuiszitten als zij langdurig niet deelnemen aan het arbeidsproces, geen dagbesteding hebben, langdurig niet komen opdagen voor hun behandeling in een jeugdhulpinstelling of voor behandeling in een jeugdhulpinstelling op de wachtlijst staan. Benoemd wordt dat de huidige definitie sterk verbonden is aan (de verantwoordelijkheid van) het onderwijs, maar voor sommige (soms ook leer-/kwalificatieplichtige) jongeren is nadrukkelijk de inzet van en/of samenwerking met het domein arbeid of het domein zorg nodig om thuiszitten te voorkomen.

Naast het feit dat in de huidige definitie verschillende groepen ‘thuiszitters’ buiten beeld blijven, worden er in de huidige definitie ook jongeren tot ‘thuiszitters’ gerekend die dat niet zijn. Veelal heeft dit te maken met administratieve processen. Met name in de groep absoluut verzuimers zit volgens betrokkenen veel ‘administratieve vervuiling’ (bijv. een door school vastgelegd foutief uitstroomprofiel voor vso-leerlingen (onderwijs i.p.v. dagbesteding), een kind dat is geëmigreerd en eerder is uitgeschreven bij een school dan bij de gemeente). Dit leidt ertoe dat jongeren onterecht ‘oppoppen’ in de categorie absoluut verzuim en dus onterecht worden meegeteld als thuiszitter.

Kortom, de huidige definitie van thuiszitters geeft geen volledig en foutloos beeld van de werkelijkheid. Een aanpassing van de definitie wordt daarom door de verschillende geïnterviewden wenselijk en noodzakelijk gevonden.

Nieuwe definitie

In de gesprekken is aan de betrokkenen gevraagd wat volgens hen een betere definitie is van ‘thuiszitters’. We noemen hieronder enkele definities zoals naar voren gekomen. De genoemde definities maken duidelijk dat betrokkenen de huidige definitie van thuiszitters graag verbreed zien. Overigens verschillen de definities in hoe concreet en bruikbaar zij zijn. Wil je sommige definities bruikbaar maken, dan vraagt dit een nadere concretiseringsslag.

- Iedere jongere die geen, niet volledig of onvoldoende gebruik kan maken van het recht op onderwijs en ontwikkeling (aansluitend bij het ‘Initiatiefvoorstel-Rooderkerk Verankering van het leerrecht’).
- ‘Iedere jongere waar je iets mee moet’, omdat de jongere ‘niet meedoet of deelneemt’ en onvoldoende toekomt aan het ontwikkelrecht. Hierbij wordt benoemd dat het kan gaan om kinderen/jongeren die ‘thuiszitten’ in het domein voor- en vroegschoolse educatie en onderwijs, om jongeren die ‘thuiszitten’ in het domein jeugdhulp/zorg en arbeid, maar ook op om jongeren die wél de hele dag op school zitten maar die onvoldoende gebruik maken van hun recht op ontwikkeling.
- Een jongere die onderwijs nodig heeft en kan volgen, maar het onderwijs heeft geen aanbod ofwel het aanbod van de school voldoet niet (het thuiszitten is verwijtbaar aan het onderwijs).

- Verloren talent ofwel jongeren die niet voldoende in ontwikkeling zijn in het aanbod dat door de overheid bekostigd en georganiseerd wordt. Het gaat om kinderen waarvoor het onderwijs niet passend is en dat kunnen zowel kinderen in als buiten het onderwijs zijn.
- Kinderen wiens recht op onderwijs wordt geschonden.
- Een leer-/kwalificatieplichtige jongere die geen passend en duurzaam onderwijs ontvangt, ongeacht of deze staat ingeschreven bij een onderwijsinstelling.

Duidelijk is dat er overeenkomsten zijn in definiëring, maar ook dat meningen over de vormgeving van een nieuwe definitie samenhangen met verschillen in perspectieven, belangen en achtergronden. Deze maken het vaststellen van een nieuwe, eenduidige en breed gedragen definitie van 'thuiszitters' geen eenvoudige opgave. Bij het maken van keuzes ten aanzien van (afbakening van) een nieuwe definitie is het van belang om aantal aspecten in ogenschouw te nemen:

- **Doel definitie.** Wat is het doel van de definitie, wat wil je met de definitie in kaart brengen? Wil je in kaart brengen hoeveel kinderen geen gebruik kunnen maken van hun recht op onderwijs en ontwikkeling, wil je het succes van passend en inclusief onderwijs in beeld brengen, wil je in beeld brengen hoeveel casussen extra inspanning vereisen, wil je het (gebrek aan) dekkend aanbod van samenwerkingsverbanden 'beoordelen', wil je scholen en samenwerkingsverbanden bewust(er) maken van de noodzaak tot bijv. preventie en maatwerk, wil je 'risicogroepen' in beeld brengen zodat je ze ook kunt bereiken en begeleiden, etc.? Het doel is bepalend voor de vormgeving van de definitie.
- **Aansluiting bij gerelateerde ontwikkelingen en wetstrajecten.** Zoals eerder reeds benoemd zijn er verschillende sterk gerelateerde ontwikkelingen en wetstrajecten, waarvan geïnterviewden aangeven dat je daar verbinding mee moet zoeken/houden. Van belang is om een definitie aan te laten sluiten bij dergelijke ontwikkelingen/wetstrajecten (bijv. het 'Initiatiefvoorstel-Roederkerk Verankering van het leerrecht', de cultuuromslag van het bestrijden van schoolverzuim naar het bevorderen van aanwezigheid op school en het wetsvoorstel terugdringen schoolverzuim).
- **Verantwoordelijkheid aanpak.** Welke verantwoordelijkheden zijn verbonden aan een nieuwe definitie? Zoals eerder naar voren kwam, kunnen jongeren ook thuiszitten omdat zij langdurig niet deelnemen aan het arbeidsproces, geen dagbesteding hebben of langdurig niet komen opdagen voor een behandeling in een jeugdhulpinstelling. Een deel van deze jongeren kan nog leer-/kwalificatieplichtig zijn. De huidige definitie is sterk gerelateerd aan de verantwoordelijkheden van het onderwijs. De aanpak van thuiszitten vraagt echter in diverse gevallen ook de inzet van en samenwerking met partijen in het domein arbeid en/of jeugdhulp/zorg. Dit hangt uiteraard (deels) samen met de keuze wat betreft het afbakenen van de leeftijd van 'thuiszitters' (zie volgend punt).
- **Leeftijdscategorieën 'thuiszitters'.** Welke leeftijdscategorieën worden verbonden aan een nieuwe definitie? De huidige definitie richt zich op leer-/kwalificatieplichtige jongeren. Als je aansluit bij de ontwikkelingen in relatie tot het leerrecht – het recht van jongeren op onderwijs én ontwikkeling – kun je je volgens betrokkenen afvragen of je jongeren die na hun leer-/kwalificatieplichtige leeftijd zonder zinvolle of betekenisvolle dagbesteding (onderwijs, werk, dagbesteding) thuiszitten niet ook zou moeten meenemen in de definitie. Zij maken immers geen gebruik van hun recht op ontwikkeling. Tegelijkertijd zijn thuiszitters tot 12 jaar volgens betrokkenen mogelijk 'van een hele andere orde' dan thuiszitters van 18+.
- **'Locatie' jongere.** De huidige definitie richt zich op jongeren die thuis zitten, niet deelnemen aan het onderwijs en afwezig zijn. De door verschillende betrokkenen genoemde (nieuwe) definities wijzen veelal op het gebrek aan passend onderwijs en het gebrek aan onderwijs dat leerlingen in staat stelt zich te ontwikkelen; het kan hierbij gaan om kinderen die

daadwerkelijk thuis zitten, maar ook om kinderen die wel op school zitten (maar daar dus geen passend, ontwikkelingsgericht onderwijs krijgen).

- **Termijn/tijdsframe thuiszitten.** Welke termijn(en) verbind je aan thuiszitten? De huidige definitie richt zich op ongeoorloofde afwezigheid langer dan vier weken. Moet een jongere überhaupt *ononderbroken* afwezig zijn geweest of sluit je aan bij een (zie eerder) 'cruciale grens' van 50 procent afwezigheid? De situatie van jongeren die wel gedeeltelijk op school zijn, maar wel veelvuldig kortdurend afwezig zijn (geoorloofd of ongeoorloofd) kan volgens betrokkenen minstens zo zorgelijk zijn en aandacht behoeven.

Van belang is om bovengenoemde aspecten nadrukkelijk mee te 'wegen' in het maken van keuzes ten aanzien van de afbakening van een definitie en ook duidelijk te maken waarom bepaalde keuzes gemaakt worden. Belangrijk om hierbij mee te geven – en wat ook enkele betrokkenen expliciet benoemen – is dat alle genoemde groepen/categorieën 'thuiszitters' wel degelijk *in beeld moeten zijn*, maar wellicht niet allemaal als thuiszitters geteld hoeven te worden. Bijvoorbeeld, sommige jongeren zijn al in beeld als voortijdig schoolverlater of als 'jongere in kwetsbare positie'. Het gaat erom dat de jongeren in beeld zijn en de juiste hulp krijgen.

Consequenties nieuwe definitie

Uiteraard hangen eventuele consequenties van een nieuwe definitie af van de definitie die gekozen wordt. Meest genoemde consequenties richten zich op:

- **Registratie aan-/afwezigheid.** Als je de definitie wil verbreden en verschillende categorieën 'thuiszitters' in beeld wil brengen, betekent dit ook dat de aan-/afwezigheid op scholen goed geregistreerd moet worden. Volgens gesproken betrokkenen bieden de softwarepakketten die op de scholen gebruikt worden voldoende mogelijkheden, maar is het gebruik van dergelijke pakketten een aandachtspunt. Aan-/afwezigheid wordt lang niet altijd goed en volledig bijgehouden en geregistreerd (dit geldt ook voor 'afwijking onderwijstijd'). Gebruikers dienen het belang te zien van het bijhouden van een aan-/afwezigheidsregistratie; dit vraagt om een heldere opdracht en verantwoordelijkheid.
- **Verantwoordelijkheden en rollen.** Als de definitie verbreed wordt en zich ook richt op bijv. thuiszitters die wachten op zorg of dagbesteding of die (langdurig) niet komen opdagen bij de jeugdhulpvoorziening waar zij in behandeling zijn, vraagt dit ook verantwoordelijkheden van dergelijke partners bij het in beeld krijgen van de thuiszitters (en uiteraard ook bij de aanpak daarvan). Het monitoren van de definitie, de controle op registratie en een eventuele centrale registratie vragen mogelijk ook een (andere) rol van bijv. de gemeente, Inspectie van het Onderwijs of DUO.
- **Wetgeving.** Een bredere definitie van thuiszitten, waarbij bijv. het onderscheid tussen geoorloofd en ongeoorloofd verzuim wordt losgelaten, vraagt wetgeving die daarop aansluit. Vooralsnog wordt benoemd dat het onderscheid tussen geoorloofd en ongeoorloofd verzuim, dat in de wet wordt gehanteerd, het zicht op thuiszitten belemmert.
- **Privacy.** 'Privacy' wordt in de praktijk regelmatig genoemd als reden voor gebrek aan zicht op en delen van informatie over thuiszitters. Een nieuwe definitie dient gepaard te gaan met helderheid over de (on)mogelijkheden in relatie tot de privacywetgeving.
- **Nieuwe definitie vraagt nieuwe visie en nieuw beleid.** Een nieuwe definitie is op zichzelf geen oplossing voor de thuiszittersproblematiek. Een nieuwe definitie vraagt uiteraard ook om een nieuwe visie en nieuw beleid in relatie tot de aanpak van thuiszitten.

Op basis van (enkel) de eerste, verkennende fase van het onderzoek is het (nog) niet mogelijk om een voorstel te doen voor een nieuwe, gedragen definitie van thuiszitten. Zoals benoemd

geven de interviews geen eenduidig beeld van de categorieën 'thuiszittende' jongeren, die meegenomen moeten worden in de definitie 'thuiszitters'. Sommige categorieën verzuimers/thuiszitters moeten volgens alle geïnterviewden onderdeel zijn van de definitie thuiszitters (het gaat om de optelsom van alle vormen verzuim; geoorloofd en/of ongeoorloofd), maar over andere categorieën verzuimers/thuiszitters verschillen de meningen en/of zijn er twijfels bij de geïnterviewden zelf of en in hoeverre je deze mee zou moeten nemen in de definitie. Na de tweede fase van het onderzoek – waarin een vragenlijst wordt uitgezet bij scholen (po, vo, go, mbo) en gemeenten (afdeling Leerplicht) en een reflectie-/validatiebijeenkomst plaatsvindt met betrokken partijen – doen we een voorstel voor een gedragen definitie (of gedragen definities) van thuiszitten.

4 Term thuiszitters

In de interviews is gevraagd naar de mening van de gesproken betrokkenen over de term 'thuiszitter'. Over het algemeen roept de term bij de betrokkenen geen positieve associaties op. Men noemt verschillende redenen waarom men de term niet passend vindt:

- De term is 'vervuild' door allerlei verschillende cijfers en wordt geassocieerd met 'onzuiverheid' (immers de ene bron zegt dat er 70.000 thuiszitters zijn, een andere bron 45.000);
- De term is gebonden aan het kind zelf. Het impliceert dat jongeren (of hun ouders) zelf iets verkeerd doen, dat er iets mis is met de jongere, dat de jongere faalt en dat de 'schuld' bij de jongere ligt. Terwijl het in vele gevallen gaat om de (on)mogelijkheden van het schoolstelsel.
- De term impliceert dat een jongere passief thuis zit, terwijl verschillende 'thuiszitters' een actieve daginvulling hebben.

Als je de term zou willen aanpassen, is het volgens de gesproken betrokkenen in ieder geval van belang dat deze het werkelijke probleem schetst en aansluit bij gerelateerde ontwikkelingen (bijv. Leerrecht, aanwezigheidsvisie). Voorbeelden die in de gesprekken naar voren komen:

- Jongeren en het recht op onderwijs en ontwikkeling,
- Jongeren wiens recht op onderwijs en ontwikkeling wordt geschonden,
- Jongeren aan wiens ontwikkelrecht niet voldaan wordt,
- Jongeren die verstoken zijn van onderwijs,
- Jongeren die niet deelnemen of niet meedoen (in onderwijs, jeugdhulp, arbeid),
- Jongeren die ongewenst afwezig zijn (ongewenst voor leerling zelf, maar ook voor maatschappij),
- Schoolmissers,
- Leerlingmissers (de school mist de leerling),
- Omstromers (leerlingen waarvoor onderwijs niet de juiste plek is en die 'omgestroomd' zijn naar een plek die wel passend is).

Duidelijk is dat de gesproken betrokkenen de verbondenheid en associatie met 'schuld' bij de jongeren willen voorkomen en het feitelijke probleem (het schoolstelsel, gebrek aan passend onderwijs) willen benadrukken.

Net als benoemd werd bij de definitie is het op basis van de eerste, verkennende fase van het onderzoek nog niet mogelijk om een voorstel te doen voor een nieuwe, breed gedragen term. Na de tweede fase van het onderzoek doen we – naast een voorstel voor een gedragen definitie – ook een voorstel voor een nieuwe term.

Bijlage 1 – Overzicht geïnterviewde organisaties

Organisatie	Functionaris
Ingrado	Projectleider
VNG	Senior beleidsmedewerker
PO-Raad & Sectorraad GO	Senior beleidsadviseur Directeur-Bestuurder
VO-raad & Steunpunt Passend Onderwijs	Senior Beleidsadviseur Projectleider
Sectorraad Pro	Voorzitter Bestuurslid
ONSww	Lid bestuur (tevens directeur-bestuurder swv po Unita)
Ouders en Onderwijs & Balans	Thema adviseur passend onderwijs Directeur
Eigenwijsheid	Beleidsadviseur
LBVSO	Voorzitter Beleidsmedewerker
Onderwijsinspectie	Inspecteur voor het speciaal onderwijs Inspecteur voor de swv'en passend onderwijs
NCJ	Adviseur
Gedragswerk	Projectleider Sparring partner
NJI	Senior-adviseur
DUO	Adviseur Beleidsuitvoering Bedrijfsanalist

Bijlage 2 – Geraadpleegde literatuur

- Balans (2024). *Thuiszitters tellen 2024; een ander licht op passend onderwijs*. Landelijke oudervereniging Balans
- Bertling, L., Lubberman, J., & Witteman- van Leenen, H. (2016). *Onderzoek naar de groei van vrijstellingen '5 onder A'*. Amsterdam: Regioplan.
- Dullaert, M. & Gedragswerk (2019). *De kracht om door te zetten. Hoe kunnen we de impasse rondom thuiszitten doorbreken?*
- Gubbels, J., van der Put, C., & Assink, M. (2019). Risk factors for school absenteeism and dropout: a meta-analytic review. *Journal Youth Adolescence*, 48(9), 1637-1667.
- Halberstadt, R. (2023). *Opening the black box of school absenteeism: Explaining authorized and unauthorized school absenteeism by parenting styles, adaptation modes, peer influence and absenteeism policies*. [Doctoral Thesis, Erasmus University Rotterdam].
- Heyne, D. A., Sauter, F. M., & Maynard, B. R. (2015). Moderators and mediators of treatments for youth with school refusal or truancy. In M. Maric, P. Prins, J. Pier, & T. Ollendick (Eds.), *Moderators and mediators of youth treatment outcomes* (pp. 230 – 266). New York: Oxford University Press.
- Heyne, D., Gren-Landell, M., Melvin, G., & Gentile-Genity, C. (2019). Differentiation between School Attendance Problems: why and how? *Cognitive and behavioral practice*, 26, p. 8-34.
- Van Houten, M., van Elswijk, E., & van Deth, A. (2019). *Leren van thuiszittersinitiatieven; ontwikkelrecht als brug tussen zorg en onderwijs*. Utrecht: Movisie.
- Ingrado (2010). *Thuiszitters, sneller terug naar school: Bevindingen dossieronderzoek thuiszitters 2010*.
- Ingrado (2024) *Meer zicht op verzuim: Duiding leerplichttelling 2022-2023*.
- Ingul, J., Havik, T., & Heyne, D. (2019). Emerging school refusal. A school-based framework for identifying early signs and risk factors. *Cognitive and Behavioral Practice*.
- Initiatiefvoorstel: Rooderkerk Verankering van het leerrecht (36.257). (2022, 30 november). Eerste Kamer Der Staten-Generaal.
- https://www.eerstekamer.nl/wetsvoorstel/36257_initiatiefvoorstel
- Inspectie van het Onderwijs (2024). *De Staat van het Onderwijs 2024*. Utrecht.
- Kamerbrief 26 695: *Cijfers schoolverzuim en vrijstellingen funderend onderwijs* (19 februari 2018). Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, Den Haag, 2018.
- Kamerbrief 36 257: *Passend onderwijs: blijven bouwen aan de basis op orde* (10 mei 2024). Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, Den Haag, 2024.
- Bijlage 31 497 bij Kamerbrief 36 257: *Analyse verzuim 2022-2023*. Tweede kamer der Staten-Generaal.
- Karel, E., Heyne, D., de Weerd, M., & Halberstadt, R. (2022). The Recording, Reporting, and Use of School Attendance Data by School Personnel in The Netherlands: Toe the Line or Take a New Path? *Orbis Scholae*, 16(2-3).
- Karssen, M., Petit, R., Lourens, J., Elshof, D., Tromp, R. & Groff, C. (2023). *Grip op geoorloofd verzuim. Samenwerkingsverband vo Zuid-Kennemerland*. Amsterdam: Kohnstamm Instituut.
- Keppens, G. & Spruyt, B. (2016). The school as a socialization context: Understanding the impact of school bonding and the authoritative school climate on truancy. *Steunpunt Onderwijsonderzoek*: Brussel.

- Keppens, G., & Johnsen, D. B. (2021). The power of school attendance data: improving policy and practice. In M. Gren Landell (Ed.), *School attendance problems: A research update and where to go* (pp. 125–137). Jerringfonden
- Kerns, S., Pullmann, M., Walker, S., Lyon, A., Cosgrove, T., & Bruns, E. (2012). Adolescent use of school-based health centers and high school dropout. *Archives of pediatrics & adolescent medicine*, 166(7), 617-23.
- Kinderombudsman (2013). *Van leerplicht naar leerrecht*. Adviesrapport over waarborging van het recht op onderwijs naar aanleiding van het onderzoek naar thuiszitters.
- Krijnen, E., Vaessen, A., & Pater, C.J., Ledoux, G. (2021). *Zicht op thuiszitten. Geschillen over toelating, verwijdering of ontwikkelperspectief van (dreigende) thuiszitters*. Amsterdam: Kohnstamm Instituut
- Lubberman, J., Bertling, L., & Duysak, S. (2019). *Impuls thuiszittersaanpak. Onderzoek naar het verhaal achter de cijfers en de ambities van het Thuiszitterspact*. Amsterdam: Regioplan.
- Mallet, C. A. (2016). Truancy: it's not about skipping school. *Child and Adolescent Social Work Journal*, 33, 337 – 347. doi.org/10.1007/s10560-015-0433-1.
- Middelbeek, L. & de Roode, J. (2024). *Monitoronderzoek Wachtlijsten in het gespecialiseerd onderwijs Peiling 1, voorjaar 2024*. Oberon & Kohnstamm Instituut.
- NJI & Ingrado (2018). *Dit ben ik. Portretten van thuiszitters*.
- Ombudsman Rotterdam Rijnmond (2024, oktober). *Thuiszitters, wie zit ermee?! De situatie van thuiszitters vanuit kinderrechtenperspectief bezien*.
- Parker, C., Whear, R., Ukoumunne, O. C., Bethel, A., Thompson-Coon, J., Stein, K., & Ford, T. (2015). School exclusion in children with psychiatric disorder or impairing psychopathology: a systematic review. *Emotional and Behavioural Difficulties*, 20, 229 – 251.
- Reid, K. (2002). *Truancy: short and long-term solutions*. London: Routledge
- Roelofs, M., Beurskens, K., Kennis, R. & Eimers, T. (2021). *Geoorloofd verzuim in het mbo. Kwalitatief en kwantitatief onderzoek in het mbo*. Nijmegen: KBA.
- Roelofs, M., Kennis, R., Beurskens, K., & Eimers, T. (2021). *Ziekteverzuim en kortdurend ongeoorloofd verzuim in het onderwijs: kwantitatief en kwalitatief onderzoek in primair, voortgezet en (voorgezet) speciaal onderwijs*. Nijmegen: KBA.
- Roelofs, M., Eimers, T., Van Eck, P., Weijers, S., Karssen, M., Groff, C. & Lourens, J. (2023). *Schoolbeleid en registratie aanwezigheid en afwezigheid. Onderzoek gericht op po, vo, (v)so en mbo*. Nijmegen/Utrecht/Amsterdam: KBA, Oberon & Kohnstamm Instituut.
- De Roode, J., & Walraven, M. (2023). *Wachtlijsten binnen het Gespecialiseerd Onderwijs*. Oberon onderzoek en advies.
- Seelman, K.L., Walls, N., Hazel, C. & Wisneski, H. (2011). Student school engagement among sexual minority students: Understanding the contributors to predicting academic outcomes. *Journal of Social Service Research*, 38(1), 3-17.
- van Sleeuwen, W. & Heyne, D. (2020). *Schoolverzuim aanpakken: Een wetenschappelijke onderbouwing*. Utrecht: NJI.
- Zhang, M. (2003). Links between school absenteeism and child poverty. *Pastoral Care in Education* 21(1), p10-17. DOI: 10.1111/1468-0122.00249

